

I. Історико-літературний процес

УДК: 821.111/82'06

*Торкут Наталія
(Запоріжжя)*

Томас Лодж: Життєвий шлях, літературна репутація і творчі здобутки

У цій статті, що є складовою дослідницького проекту, націленого на створення цілісної літературної панорами англійського Ренесансу, здійснюється реконструкція біографії та творчого шляху Томаса Лоджа – письменника, у якого Вільям Шекспір запозичив сюжет своєї комедії «Як вам це сподобається». Увагу акцентується на ролі освітніх закладів (зокрема, Торгівельної Тейлорівської школи та оксфордського коледжу Святої Трійці), а також педагогів і дружнього оточення у формуванні гуманістичного світогляду Т. Лоджа та пробудженні інтересу до літературної творчості. Тематика творів письменника безпосереднім чином пов'язана з перипетіями його особистого життя, сповненого типових для того часу випробувань (позбавлення спадщини через невиправдання батьківських сподівань, ув'язнення, участь у навколосвітній морській експедиції, подорож до Італії і Франції та ін.). Водночас у них відчувається і широка загальнокультурна ерудиція, що зближує його з іншими представниками когорти «університетських умів», і активне долучення до літературно-критичних та релігійно-політичних дискусій елизаветинської доби, в яких яскраво виявився його сатиричний талант. Суперечливість прижиттєвої репутації Т. Лоджа можна пояснити тим, що саме в цей час дослівні запозичення із широковідомих творів починають сприйматися публікою і колегами по письменницькому цеху не як характерна для ренесансного художнього мислення демонстрація загальнокультурної

I. Історико-літературний процес

ерудиції (такий собі праобраз сучасної інтертекстуальності й гри з освіченим читачем), а як брак художньої оригінальності, як ганебна практика (плагіат). Втім, заслуги Т. Лоджа перед національною літературною традицією, зокрема в царині поезії і художньої прози, дають підстави ставити його в один ряд з такими ренесансними майстрами слова, як Ф. Сідні, Е. Спенсер та Р. Грін.

Ключові слова: *Томас Лодж, англійський Ренесанс, маньєризм, памфлетистика, любовно-авантюрний роман, віршована сатира.*

Одним із представників славнозвісної когорти «університетських умів», творчість яких поставила англійську ренесансну прозу в один ряд із найкращими досягненнями європейського Відродження, був елизаветинець Томас Лодж (1558–1625). Талановитий прозаїк і драматург, віртуозний поет і здібний перекладач, він залишив чималий творчий доробок: шість романів, дві драми, декілька поетичних циклів, низку памфлетів, релігійно-філософські трактати і переклади. Втім, ще за життя цей письменник зазнав як гучної слави, так і досить принизливої критики.

Поетичний талант Т. Лоджа високо оцінили ще сучасники: у «Полімантеї» (1595) В. Ковелла і «Анналах» Дж. Стау, виданих Е. Гауесом у 1631 році, його ім'я згадується в одному рядуз іменами Е. Спенсера та Ф. Сідні. Відомий елизаветинський критик Ф. Мезез порівнював красномовного і дотепного Лоджа з Горациєм та Луцилієм¹. Тріумф лоджівських поетичних циклів «Метаморфози Сцілли» (1584) і «Філіс» (1593), а також той незаперечний факт, що Шекспір саме у Лоджа запозичив сюжети для поеми «Венера і Адоніс» (1572) та комедії «Як вам це сподобається» (1600), дозволи сучасному досліднику Дж. Руоффу зробити вельми сміливе, хоча й не дуже аргументоване припущення, що

---

¹ Дет. див.: *Paradise B.* T. Lodge. *The History of Elizabethan.* – L.: New Haven, 1931. – P.175-176.

саме Лодж виступав прототипом Поета-Суперника у Шекспірових сонетах².

Разом з тим, запозичення самого Лоджа із класичних і тогочасних творів стали об'єктом численних пародій та іронічних випадів. Так, приміром, в анонімному трактаті «Новини від Тарлтона з чистилища» (1590), авторство якого зазвичай приписують відомому елизаветинському сатирику Т. ешу, наводиться повне зіставлення опису коханої з «Кассандри» Ронсара та сонету Монтануса із Лоджевої «Розалінди». Повний текстовий збіг дає підстави авторові трактату звинуватити Лоджа у плагіаті (Цей факт згадується дослідником Б. Передайзом³). В одному з діалогів «Мовчазної жінки» (1609) Бен Джонсон створює комічну ситуацію, в якій висміюється Лодж, чарівність поезії якого полягає в тому, що він поєднав запозичення з Сенеки та Плутарха⁴.

Літературознавці справедливо вважають Лоджа письменником «другого ряду», тобто таким, що поступається своїм великим сучасникам – Едмунду Спенсеру, Джону Лілі, Філіпу Сідні, Вільяму Шекспіру, Крістоферу Марло – як глибиною таланту, так і масштабністю. При цьому поза увагою дослідників залишається програмний характер лоджівської вторинності, який, по суті, виявляється надзвичайно важливим і для адекватного розуміння специфіки художнього мислення цього автора, і для об'єктивного визначення його місця у літературній панорамі англійського Відродження.

Для українського загалу Томас Лодж залишається маловідомим сучасником великого Шекспіра. Тож на часі постає розширення уявлень про цього літератора, чий

---

² Ruoff A.L. Macmillan's Handbook of Elizabethan and Stuart Literature. – New York: The Mackmillan Press LTD, 1975. – P. 256.

³ Див.: Paradise B. Op. cit. – P. 177-178.

⁴ Ibid.

I. Історико-літературний процес

вплив на розвиток національної літературної традиції відчувається у всіх без винятку сферах: від високої поезії, романістики і драматургії до теологічних трактатів, памфлетистики й сатири.

Мета цієї історико-літературної розвідки полягає у реконструкції біографії та творчого шляху Томаса Лоджа на тлі соціокультурної ситуації англійського Ренесансу. Стаття є складовою дослідницького проекту, націленого на створення цілісної літературної панорами шекспірівської доби. Вона продовжує біографічну лінію, започатковану попередніми публікаціями вітчизняних науковців, що присвячені життєписам таких елизаветинських «men of letters», як Едмунд Спенсер⁵, Філіп Сідні⁶, Джон Лілі⁷, Джордж Гаскойн⁸, Роберт Грін⁹,

---

⁵ Щербина М. Життєвий шлях та творчі пошуки Едмунда Спенсера // Ренесансні студії. – 2010. – Вип. 14-15. – С. 73-96; Щербина М.А. Своєрідність пасторальності в поемі «Пастуший календар» Едмунда Спенсера: автореф. дис ... канд. філол. наук: 10.01.04. – Дніпропетровськ, 2011. – 20 с.

⁶ Торкут Н.М. Життя славетного сіра Філіпа Сідні" (1612) Ф. Гревілья: сутність авторського творчого задуму і жанрова специфіка // Наукові записки Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Серія : літературознавство. – Харків, 2000. – Вип. 2(26). – С. 12-19; Шереметьєва В.К. Творчість Філіпа Сідні у соціокультурному контексті англійського Ренесансу: дис... канд. філол. наук: 10.01.04. – Миколаїв, 2017. – 227 с.

⁷ Торкут Н.М. Джон Лілі – законодавець літературної моди: творча біографія на тлі епохи // Ренесансні студії. – 2011. – Вип. 16-17. – С. 25-56.

⁸ Торкут Н.М., Лілова О.Є. Творчість елизаветинця Джорджа Гасконя в світлі сучасних літературознавчих інтерпретацій: стан вивченості, полемічні аспекти, перспективи дослідницького пошуку // Ренесансні студії. – 1999. – Вип. 3. – С. 49-60; Лілова О.Є. Особливості поетики творчості Джорджа Гасконя: дис... канд. філол. наук: 10.01.04. – К., 2003. – 241 с.; Лілова О.Є. Джордж Гаскойн (1539? – 1577): літературний портрет на фоні епохи // Літературна галерея англійського Ренесансу (творчі біографії сучасників Шекспіра: монографія у 2 ч. / Н.М. Торкут, О.Є. Лілова, К.В. Тарасенко та ін. – Запоріжжя: Класичний приватний університет. 2011. – Ч. 1. –С. 13-46 (208 с.);

Волтер Релі¹⁰, Томас Неш¹¹, Ніколас Бретон¹², Ентоні Манді¹³, Генрі Робертс¹⁴.

Томас Лодж походив із старовинного й досить шляхетного роду. Його прапрадід по материнській лінії – сер Томас Літтелтон – був відомим юристом, чия праця про землеволодіння (“*Tenures*”) посідає важливе місце в історії англійського права. Батько письменника – сер Томас Лодж – завдяки великій життєвій енергії та підприємницькому хисту став одним із провідних

---

⁹ *Василина К.М.* Англійський конні-кетчерівський памфлет в контексті шахрайської прози XVI ст. : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.01.04. – Київ, 2001. – 20 с.; *Торкут Н.М., Островецька О.В.* Єлизаветинець Роберт Грін: творчі злети й життєва драма // Наукові записки Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди. – серія літературознавство. – 2001. – Вип. 1 (28). – С. 6-12.

¹⁰ *Торкут Н.М.* Мемуарна проза Волтера Релі // *Ренесансні студії.* – 2000. – Вип. 5. – С. 21-29; *Торкут Н.М.* Волтер Релі: колізії долі в дзеркалі літературних творів // *Біблія і культура: Збірник наукових статей.* – Чернівці: Рута, 2008. – Вип. 8-9. – С. 104-119; *Торкут Н.М.* Волтер Релі: колізії долі в дзеркалі літературних творів // *Літературна галерея англійського Ренесансу ...* – С. 77-108 (208 с.);

¹¹ *Федоряка Л.Д.* Творчі пошуки Томаса Неша-сатирика в культурному контексті англійського ренесансу: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.04. – Дніпропетровськ, 2009. – 20 с.; *Федоряка Л.Д.* Формування світоглядних уявлень і мистецьких амбіцій Томаса Неша // *Літературна галерея англійського Ренесансу ...* – С. 133-207.

¹² *Гутарук О.В.* Жанрові новації Ніколаса Бретона-прозаїка в контексті творчих пошуків єлизаветинської доби: дис. канд. філол. наук: 10.01.04. – К., 2002. – 223 с.; *Гутарук О.В.* Життєвий шлях Н. Бретона: формування творчої особистості // *Літературна галерея англійського Ренесансу ...* – С. 111-140.

¹³ *Штефан Г.А.* Літературна спадщина Ентоні Манді: специфіка взаємодії традиції і новаторства: дис... канд. філол. наук: 10.01.04. – Дніпропетровськ, 2008. – 232 с.; *Лещенко Г.А.* Ентоні Манді: біографія, творчі пошуки і художні здобутки // *Літературна галерея англійського Ренесансу ...* – С. 143-160.

¹⁴ *Тарасенко К.В.* Романистика Генрі Робертса в контексті англійської прози пізнього Ренесансу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.04. – Дніпропетровськ, 2009. – 24 с.; *Тарасенко К.В.* Письменник-єлизаветинець Генрі Робертс (1560? – 1620?): життєвий та творчий шлях // *Літературна галерея англійського Ренесансу ...* – С. 47-74.

I. Історико-літературний процес

лондонських фінансистів. Інтуїція комерсанта дозволила йому швидко завоювати авторитет у торгівельних колах англійської столиці. Наприкінці 1550-х років Томас Лодж-старший на власні кошти організував кілька доволі вдалих морських експедицій до берегів Західної Африки, брав активну участь у діяльності Московської торговельної компанії. Бездоганна репутація та успіхи у фінансових справах сприяли громадському визнанню. Декілька років поспіль він обіймав посаду радника лондонського магістрату та був шерифом. У 1562 році його обрали бургомістром, а наступного року – він був посвячений у рицарі.

Утім, саме в той час, коли сер Томас Лодж досяг, як здавалося, найвищого життєвого злету, примхлива Фортуна відвернулася від нього: восени 1563 року він потрапив до Флітської боргової в'язниці. Завдяки заступництву членів магістрату йому вдалося добитися звільнення, однак аж до самої смерті він так і не спромігся розрахуватися з усіма кредиторами.

Дослідники нерідко наголошують на тому, що доля сера Томаса Лоджа – комерсанта і громадського діяча, людини надзвичайно енергійної, підприємливої, діяльної і активної – була досить типовою для тих часів. Не тільки на венеціанському Ріальто, зауважує, чеський фахівець Я. Горнат, але й у самому серці англійської метрополії розігравалися незбагненні життєві драми, подібні до тієї, що трапляється з шекспірівським Антоніо у «Венеціанському купці»¹⁵.

Мати майбутнього письменника була високоосвіченою жінкою, добре розумілася на мистецтві й спілкувалася з літераторами. Один із них – Томас Селтер – навіть присвятив їй свою невеличку віршовану книгу, що мала назву «Дзеркало скромності» (1579). У

---

¹⁵ Hornát J. Anglická Renesanční Próza. – Praha: Universita karlova, 1970. – S. 84.

передмові Селтер прославляє численні чесноти леді Лодж і висловлює своє щире захоплення її шляхетністю та моральною досконалістю, закликаючи юних англійських леді наслідувати її у своєму повсякденному житті. Інший літератор, чиє ім'я лишилося невідомим, написав поетичну епітафію на смерть леді Лодж, і ця епітафія, що сповнена глибокого ліризму та щирого смутку, була надрукована на сторінках одного з тогочасних поетичних збірників.

Майбутній письменник Томас Лодж був другим сином сера Томаса. На нього, як і на старшого сина Вільяма, батько покладав великі надії, сподіваючись, що згодом вони стануть мировими суддями. У 1571 році Томас вступив до відомої в ті часи Торгівельної Тейлорівської школи (*Merchant Taylor's School*), яку очолював видатний педагог Річард Малкастер. Біографи Т. Лоджа припускають, що майбутній письменник отримав непогане дошкільне виховання, оскільки зарахування до цього престижного навчального закладу передбачало знання катехізису англійською чи латинською мовами та високий рівень володіння навичками читання і письма¹⁶. Сама ж школа славилася високим рівнем викладання природничих наук, латинської, давньогрецької і давньоєврейської мов, а також щирим прагненням наставників знаходити індивідуальний підхід до кожного вихованця та максимально розвивати здібності й таланти учнів.

Серед випускників Тейлорівської школи було чимало відомих персон, які згодом принесли велику користь своїй державі та прославили націю. Це і відомий державний діяч, мандрівник і колонізатор Едвін Сендіз, і єпископ Брістоля Роланд Сірчфілд, і герольд Йорка

---

¹⁶ *Tenney E. Thomas Lodge. – N.Y.: Russell and Russell, 1969. – P. 43.*

I. Історико-літературний процес

Ральф Брук, і відомий проповідник Ричард Лейтвоу, і оксфордський професор медицини Метью Гвін.

Важливе місце у переліку навчальних дисциплін відводилося Святому Письму, тож не дивно, що в умовах стрімкого розгортання реформаційного руху¹⁷ чимало випускників цієї школи (а саме: єпископ Вінчестерський Ланселот Ендрю, президент Оксфордського коледжу Св. Іоанна Ральф Гаченсон, президент Оксфордського коледжу Тіла Христового Джон Спенсер, єпископ Глочестерський Джильс Томпсон) долучилися до перекладу Біблії англійською мовою.

Учнів Тейлорівської школи виховували у кращих гуманістичних традиціях, при цьому заохочувалися найрізноманітніші прояви інтелектуальної активності, в тому числі й літературні спроби. Саме в цій школі розпочинали свою освіту майбутні літератори Семюель Фокс, Томас Кід, Едмунд Спенсер, а також Томас Лодж.

У 1573 році Томас Лодж став студентом оксфордського коледжу Святої Трійці, де панувала атмосфера середньовічних монастирських традицій. Втім, модні загальнокультурні віяння не обійшли стороною і цей навчальний заклад: студенти спілкувалися між собою виключно латиною, а читання античних класиків, що супроводжувалося публічними дискусіями, було найулюбленішою формою дозвілля. У коледжі позитивно ставилися до занять літературною творчістю та різними мистецтвами. До числа тих, з ким Т. Лодж міг познайомитися саме під час перебування в

---

¹⁷ Дет. див.: *Hammond G. Translations of the Bible // A Companion to English Renaissance Literature and Culture / Ed. by Michael Hattaway. – Blackwell Publishing, 2006. – P. 165-175; Торкут Н.М. Перші англomовні переклади Біблії та їхній вплив на літературний процес // Біблія і культура: Зб. наук. статей. – Чернівці: Рута, 2000. – № 1. – С. 138-141; Торкут Н.М. Специфіка Реформації в Англії та її вплив на літературний процес// Вісник Запорізького державного університету. – Запоріжжя: ЗДУ, 2001. – № 4. – С. 121-127.*

Оксфорді, належать такі відомі літератори, як Джон Лілі, Джордж Піль і Стівен Госсон.

Здобувши у 1577 році ступінь бакалавра вільних мистецтв, Т. Лодж повернувся до Лондона, де, наступного року за наполяганням батька вступив до юридичного коледжу Лінкольнз Інн (Lincoln's Inn). Щоправда, стати магістром права йому не судилося. Навчаючись у коледжі, він, згідно з документальними свідоцтвами, зійшовся з молодими літераторами, вів досить вільний спосіб життя і присвячував більше часу розвагам, аніж наукам. Існує припущення, що саме через це батько образився на Томаса та позбавив спадщини, навіть не згадавши його імені у своєму заповіті.

У 1581 році літератор-початківець Томас Лодж потрапив до лондонської в'язниці. Чи то його було заарештовано за підозрою у католицьких симпатіях, чи то через якийсь ганебний вчинок – достеменно не відомо. Незаперечним є лише той факт, що під час ув'язнення він займався редагуванням тексту роману «Пригоди дона Сімонідеса», написаного його приятелем письменником-самоучкою Барнабі Річем. До речі, при цьому Лодж написав коротенький віршований компліментарний відгук, який автор роману згодом включив у передмову до свого видання.

Власну літературну діяльність Томас Лодж розпочав ще 1579 року, написавши гостросатиричну відповідь на памфлет пуританина Стівена Госсона «Школа непристойностей» (1578–1579). Саме в цей час – у 70-ті роки XVI ст., коли внаслідок будівництва в Лондоні стаціонарних театральних приміщень «Театр» і «Куртина», сценічні вистави стали найпопулярнішим видом розваг не тільки для аристократів, але й для пересічних городян, – помітно активізувалися напади пуритан на мистецтво.

I. Історико-літературний процес

Блюстителі чеснот розгорнули кампанію, спрямовану на закриття театрів та суворе обмеження публікацій літератури нерелігійного характеру. Вийшли друком численні памфлети і трактати, націлені на тотальну дискредитацію світського мистецтва. Вельми промовистими, приміром, є ті метафори, що стали «загальними місцями» пуританської памфлетистики: так з легкої руки Філіпа Стаббза Поезія перетворилася на «анатомію непристойностей», а після появи памфлетів Джорджа Ветстоуна і Вільяма Ренкінса театр часто стали називати «брусом, що вточує час» та «дзеркалом чудовиськ». У «Школі непристойностей» Стівена Госсона поети проголошувалися «відвертими ворогами доброчесності», «трутнями суспільства», «батьками брехні» і «співцями марнославства».

Тож не дивно, що Т. Лодж, як і більшість освічених елизаветинців, серйозно переймався тією ситуацією, що складалася внаслідок наступу пуритан на Поезію і зрештою вилилася у жорстке протистояння, так звану війну між гонителями мистецтва (Дж. Стоквуд, Дж. Нортбрук, С. Госсон, Ф. Стаббз, Дж. Ветстоун) і його захисниками (Т. Лодж, Ф. Сідні, В. Вебб, Дж. Паттенгем, Т. Неш та ін.). Прикметно, що Т. Лодж не лише був одним із тих, хто висловив свій протест проти пуританської істерії, але й першим досить переконливо обґрунтував тезу про високу суспільно-громадянську місію мистецтва.

Перший лоджівський твір був, по суті, своєрідною етико-естетичною програмою молодого письменника, який намагався не тільки захистити поезію і театр, не тільки спростувати звинувачення пуританських блюстителів чеснот, а й задекларувати власну позицію в спровокованій пуританами гострій дискусії навколо проблем тогочасного мистецького життя. Прикметно, що Лодж видав свій твір під назвою «Щирі виправдання»

(„*Honest Excuses*”), але згодом, уже в ХІХ столітті, видавці й дослідники віддали перевагу конкретизуючому підзаголовку – «Відповідь на “Школу непристойностей” Стівена Госсона на захист Поезії, Музики і театральних видовищ». У подальшому саме він і став загальноновживаним у літературознавчих працях. Загальний пафос лоджівського памфлету засвідчив досить серйозне ставлення літератора-початківця до поетичної творчості, а також високий рівень обізнаності у питаннях тогочасної літературної критики та працях античних філософів і теоретиків мистецтва.¹⁸

Згідно з офіційними записами у реєстраційних книгах, у лютому 1581 року Т. Лодж подав клопотання щодо присвоєння йому звання магістра Оксфордського університету, однак позитивного рішення так і не отримав. Його активність протягом наступного десятиліття буде розгортатися здебільшого в царині літературної творчості і спрямовуватися на здобуття слави. Щоправда, наприкінці 1580-х років літератор-початківець, матеріальні статки якого, вочевидь, були досить скромними, наважиться на сміливий крок – відправиться у навколосвітню подорож з експедицією капітана Кавендіша.

Достеменних відомостей про те, чим керувався Т. Лодж, наважившись на ризикований морський вояж до

---

¹⁸ Про розвиток літературної критики в ренесансній Англії див.: *Vickers B. English Renaissance Literary Criticism. New Edition.* – Oxford: Oxford University Press; 2003. – 672 p.; *Торкут Н.* Специфіка становлення й розвитку літературно-критичної традиції на теренах англійського Ренесансу // Ренесансні студії. – Запоріжжя, 2000. – Вип. 4. – С. 38-57; *Торкут Н.М.* Специфіка рецепції ідей континентальних ренесансних поетик в Англії ХVІ ст. // Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки. – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2006. – № 2. – С. 7-15; *Торкут Н.М.* Античність у фокусі літературно-критичної свідомості англійського ренесансу // Обрії наукового пошуку. Збірник на пошану професора Івана Мегели / за ред. М. Зимомрі. – Київ-Дрогобич: Видавець Карпенко В.М., 2011. – С. 199-213.

I. Історико-літературний процес

берегів Китаю, не збереглося. Однак, за часів королеви Єлизавети подібні вчинки не були рідкістю й частенько відкривали шлях до швидкого збагачення, гучної слави та загального визнання. Можна припустити, що атмосфера морських подорожей прийшлася Лоджеві до смаку, оскільки згодом він знову братиме участь у наступній експедиції Кавендіша до берегів Америки (1591-1592 р.р.). Саме про цю експедицію він згадує у передмові до свого останнього роману «Американська Маргарита» (1596).

Перша ж збірка Т. Лоджа, яка принесла йому якщо не популярність у читацького загалу, то принаймні широку відомість, вийшла друком ще у 1584 році. До цієї збірки увійшли соціально-побутовий памфлет «Протест проти лихварів», невеличкий за обсягом любовно-авантюрний роман «Приємна історія Форбоніуса і Прісцерії», а також поетична сатира «Скарга Правди на Англію». Цю збірку Т. Лодж присвятив найвідомішому з-поміж тогочасних “men of letters” поету і прозаїку Філіпу Сідні, який вважався незаперечним авторитетом у питаннях морально-етичних та естетичних. До речі, тому ж таки Сідні була присвячена і «Школа непристойностей» С. Госсона – головного лоджівського опонента в сфері літературної критики. Якщо С. Госсон, схоже, сподівався знайти в особі Ф. Сідні свого союзника в дискусії щодо Поезії, то Т. Лодж, який, ймовірно, був краще обізнаний щодо естетичних поглядів свого видатного сучасника, мав значно більше шансів на його прихильність і розраховував на покровительство.

До речі, у той час молодий літератор потерпав через матеріальну скруту і, як стверджують біографи, на сторінках памфлету «Протест проти лихварів» описав свій власний життєвий досвід, сподіваючись застерегти читачів від тих небезпек, якими сповнене життя типового молодика, що прагне насолоди, задоволень, легкого і

веселого дозвілля. Прикметно, що вже у цьому творі, загальний художній рівень якого є досить посереднім, чітко простежується майстерність автора у змалюванні звичаїв і побуту, а також тонка спостережливість щодо економічно-фінансових аспектів та людською психології. І хоча лихварство було об'єктом сатиричних нападок англійських блюстителів моралі та письменників уже понад століття, саме Т. Лодж, на думку фахівців, став першим, кому вдалося викрити ті механізми, якими послуговувалися лихварі, та системно описати практику тогочасних фінансових махінацій¹⁹. Джерелом відомостей для літератора слугували спостереження, набуті під час власної юридичної практики, а також, можливо, і спогади прожиття у батьківському домі, оскільки його батько сер Томас Лодж теж надавав позики під заставу майна.

У памфлеті міститься чимало цікавих морально-етичних та педагогічних роздумів, які певною мірою відбивають світоглядні уявлення освіченого англійця. Інтуїтивно відчуваючи, що представники нової соціальної сили – джентрі, торгівці, мануфактурники та ремісники – готові з легкістю нехтувати духовними цінностями заради матеріальних благ, Т. Лодж щиро прагнув зупинити навалу тотального аморалізму і поставав на захист традиційних аксіологічних стереотипів. При цьому він ідеалізував аристократію як носія усталених християнських цінностей і оплот суспільної моралі. На думку Я. Горната, «Протест проти лихварів» переконливо демонструє, що Т. Лодж тонко відчув загальну сутність соціального явища і досить правдиво відтворив одну із головних суперечностей своєї епохи, один із рушійних чинників тогочасного суспільного життя²⁰. Певний

---

¹⁹ The Cambridge History of English and American Literature. An encyclopedia in eighteen volumes. – N.Y.: Bartleby Com, 2000. – Vol. IV. – P, 164.

Summary

²⁰ Hornát J. Anglická Renesanční Próza.// – S. 99-100.

I. Історико-літературний процес

перегук з ідеями Лоджівського памфлету знаходимо в інвективах на адресу лихваря Шейлока, які Вільям Шекспір вкладає у вуста героїв «Венеціанського купця»²¹.

Алегорична віршована сатира «Скарга Правди на Лондон», що також увійшла до першої лоджівської збірки, має яскраво виражений моралізаторський характер і відбиває загальні настрої молоді освіченої людини, яка щиро опікується станом справ у рідній державі. Ліричний герой – меланхолійно налаштований поет – наодинці прогулюючись на лоні природи, раптом чує «голос Правди», яка скаржиться на моральний занепад, бездуховність і низький рівень освіченості в Англії. Правда щиро переймається тим, що замість честі й добра в державі панують блюзнірство і зло, а брутальність витіснила шляхетність та благородство. Вона змушена покинути Англію, а ліричний герой залишається з докорами сумління і сумом з приводу нещасливої долі його батьківщини.

На думку дослідників, манера Лоджа-сатирика у цій поемі нагадує кращі зразки його співвітчизників – Джеффри Чосера, Томаса Скелтона і Джорджа Гаскойна: його критика спрямована на виправлення існуючого стану речей, він змальовує негаразди, демонструє приховану сутність зла, але при цьому йому вдається уникати злостивості і агресивного пафосу. Викриваючи такі вади, як хабарництво, моральна розбещеність, ігнорування інтересів громади та байдужість до болючих суспільних проблем, Лодж висловлює суто гуманістичні погляди, що, по своїй суті, близькі світогляду представників оксфордського гуртка (Джон Колет, Еразм Роттердамський, Томас Мор) і фундаторів англійської педагогіки Томаса Еліота, Роджера Ешема та Ричарда Малкастера. Крім того, у цій сатирі з усією очевидністю

---

²¹ *Шекспір В.* Венеціанський купець // Шекспір В. Твори в шести томах. – Київ: Дніпро, 1986. – Т. 2. – С. 491-492, 530-531, 542-544.

проступає поетична обдарованість молодого письменника, який досить вправно поводить ся з римою і непогано володіє технікою віршування.

Роман «Приємна історія Форбоніуса і Прісцерії», написаний у дусі популярних у 1580-ті роки XVI ст. легких любовних історій, свідчить про добру обізнаність молодого прозаїка у смаках тогочасної читацької публіки. Перший досвід Лоджа-романіста – позначена життєстверджуючим пафосом версія історії двох благородних закоханих, що належать до ворогуючих сімей. Відгукуючись на підвищений інтерес англійців (для яких ще свіжими були спогади про криваву ворожнечу Червоної та Білої Троянд) до критики феодально-станових пережитків середньовіччя, Лодж пропонує читачу нетрадиційний варіант фіналу, вказуючи на можливість благополучного вирішення родових конфліктів. Тут очевидне прагнення письменника-гуманіста переосмислити загальноприйняте трактування широковідомого сюжету. Саме в цьому й виявляється оригінальність художнього мислення автора «Форбоніуса і Прісцерії», бо ж, як відзначають дослідники літератури згаданого періоду, оригінальність у ті часи полягала не стільки у створенні нового, скільки у своєрідності ідейно-естетичної обробки вже відомого сюжету.

Гуманістична віра в силу слова, яка живила оптимістичний фінал, поетизація кохання як нерозривної єдності духовного та фізичного начал, пропорційність і гармонійна врівноваженість композиції, орієнтація на визнані літературні зразки («Ефіопіка» Геліодора, «Аркадії» Сідні) зближують «Приємну історію Форбоніуса і Прісцерії» з ренесансним стилем. У цілому ж, цей твір має наслідувальний характер, що відчувається насамперед у стилістиці, яка орієнтована на Дж. Лілі, але значно поступається «Евфуесу» як за рівнем риторичної віртуозності, так і за гармонійною цілісністю наративу.

I. Історико-літературний процес

На кінець 1580-х років припадає розквіт поетичної слави Лоджа. Його поема «Метаморфози Сцілли» (1589) вважається однією з перших англомовних любовних поем, що змальовують стихію пристрастей і світ інтимних переживань. У фокусі авторської уваги – драматична історія нерозділеного кохання морського бога Главка, який сподівається чарами здобути взаємність німфи Сцілли, але відьомське зілля перетворює красуню на потворне чудовисько. Цей міфологічний сюжет, ймовірно, був запозичений Лоджем з поеми «Метаморфози» Овідія, англійський переклад якої, що належав перу Артура Голдінга (1567), мав величезну популярність у елизаветинців. Існує припущення, що молодий Шекспір спирався на досвід Лоджа при написанні «Венери і Адоніса»²². Втім, Б. Передайс вважає, що навпаки, то Лодж був знайомий із рукописом Шекспірової поеми і «запозичив» у свого, на той час ще маловідомого, колеги деякі мотиви і навіть текстові пасажі²³. У цілому ж критики досить високо оцінюють поетичну мову «Метаморфоз Сцілли» і відзначають майстерність автора у відтворенні еротичної чуттєвості²⁴

Слід зазначити, що жодна із тогочасних англійських поетичних антологій не обходилася без лоджівських поем або ліричних віршів. Так, приміром, укладач славнозвісної поетичної збірки «Гніздо Фенікса» (1593) включив до неї 13 нових віршів Лоджа та три поеми із його книги «Філіс». За словами одного з найавторитетніших знавців англійської поезії В. Мінто, «його любовні поеми навдивовижу вишукані й граціозні;

---

²² Schelling F.E. English literature during the Lifetime of Shakespeare. – N.Y., 1910. – P. 216; Adams J.Q. A Life of William Shakespeare. – Boston and N.Y., 1923. – P. 147.

²³ Paradise B. Op. cit. – P. 84.

²⁴ Collier J.P. The History of English Dramatic Poetry to the Time of Shakespeare: And Annals of the Stage to the Restoration – London: J. Murray, 1831. – Vol. 2. – P. 224; Paradise B. Op. cit. – P. 82.

у жодного із тогочасних поетів ми не знайдемо такого ніжного і правдивого подиху пристрасті»²⁵.

Утім, визнання Лоджа-поета було не настільки широким, як популярність його більш іменитих сучасників – Едмунда Спенсера, Філіпа Сідні, Вільяма Шекспіра, Семюеля Деніеля, Джона Донна. Вельми симптоматично, що ім'я Лоджа відсутнє у списках найвідоміших поетів, що склалися наприкінці XVI – початку XVII ст.: Майкл Драйтон не згадує про нього, коли у своїй поемі «Дорогому другові Генрі Рейнолдсу про поетів та Поезію» перераховує найталановитіших поетів-єлизаветинців. Навіть Джордж Піль, який був особистим другом Лоджа, називаючи імена тих співвітчизників, що піднесли англійську поезію до незаних раніше висот, уникає згадки про автора «Метаморфоз Сілли».

Дев'яності роки були найбільш плідним періодом у літературній кар'єрі Т. Лоджа: один за одним вийшли друком п'ять романів, у лондонських театрах ставилися п'єси «Дзеркало для Лондона і Англії» та «Рани громадянської війни», а публіка зачитувалася його сатиричними творами. Варто наголосити, що саме в цей час у творах письменника спостерігається суттєве розширення кола проблем, а життєстверджуючий пафос, притаманний ранній творчості (1579-1590), поступається місцем песимістичним настроям. Якщо в романі «Розалінда» (1590) маньєристичні тенденції лише проступають на тлі домінуючих суто ренесансних характеристик і рис, то вже у наступному творі – «Знамените правдиве та історичне життя Роберта Другого» (1591) відчувається полемічне переосмислення декларованих раніше ренесансних ціннісних орієнтирів,

---

²⁵ *Minto W. Characteristics of English Poets from Chaucer to Shirley. – London, 1874. – P. 259.*

I. Історико-літературний процес

спостерігається посилення стилістичних ознак, властивих поетиці маньєризму.

1591–1596 роки – час сумнівів, напружених морально-етичних, релігійних та ідейно-художніх пошуків. Творчість цього періоду характеризується непослідовною відмовою від культивованих гуманістичних ідеалів, наростанням песимістичних настроїв, схильністю до повчальності й дидактизму. Суттєво змінюється і характер вирішення конфліктів. Пасторальний ідеал, абсолютизація якого відчутна на сторінках «Приємної історії Форбоніуса і Прісцерії», піддається тонкому філософсько-психологічному аналізу в романі «Тінь Евфуеса» (1592).

Підвищена увага до психології, внутрішнього світу й мотивації вчинків персонажів зберігається і в останніх романах письменника – «Життя і смерть Вільяма Довгої Бороди» (1594) та «Американська Маргарита» (1596). Обидва твори завершуються крахом ілюзій та загибеллю героїв: Вільям Довга Борода постає жертвою власних амбіцій і хибної теорії (суб'єктивно інтерпретованого макіавеллізму), а трагедія Маргарити спричинена загальною недосконалістю світоустрію.

Світовідчуття письменника близьке до маньєризму, і зв'язок з маньєристичним стилем чітко простежується в його останніх романах. Якщо в «Роберті Другому» ще достатньо сильними є пафос утвердження земного призначення християнського віровчення, який зближує Лоджа з традицією християнського гуманізму, та апологетизація християнської етики як гармонізуючого начала, то у «Тіні Евфуеса» ідеал гармонії витісняється акцентуванням дисгармонії, гострим і хворобливим відчуттям розбіжності гуманістичних сподівань і дійсності, а в «Американській Маргариті» стильові прикмети маньєризму цікавим чином поєднуються з елементами бароко.

Після 1596 року з невідомих причин кардинально змінюються життєві орієнтири Т. Лоджа: він полишає письменницьку діяльність, подорожує Францією та Італією, навчається в Авіньонському університеті. Отримавши в цьому навчальному закладі ступінь доктора, він у 1600 році повертається на батьківщину, де розпочинає власну медичну практику. Через два роки його докторський ступінь був визнаний Оксфордським університетом. До речі, у 1609 році драматург Томас Гейвуд згадував Томаса Лоджа як найвідомішого тогочасного лікаря. Вочевидь, медицина зрештою стала головною справою його життя, втім, навіть і в цій, досить далекій від красного письменства, сфері його письменницькі навички й літературний хист стали в нагоді. Перу Лоджа належить кілька медичних творів, найвідоміші з яких «Трактат про чуму» (1603) і «Таланти бідних людей» (1623). Крім того, він займався ще й перекладацькою діяльністю: саме йому мають завдячувати англійці появою англомовних перекладів прози Сенеки та поезії Дю Бартаса.

На схилі літ у свідомості Т. Лоджа, який завжди був щирим католиком, посилювалися релігійні настрої. Він не займався проповідницькою діяльністю, однак написав кілька філософсько-теологічних праць, що мали чималу популярність у католицьких колах як у самій Англії, так і за її межами.

Помер Томас Лодж 12 жовтня 1625 року в Лондоні.

Прижиттєва літературна репутація Томаса Лоджа не була бездоганною, а вердикти літературознавців щодо його творчих здобутків далекі від однозначності. Втім, подальше поліаспектне дослідження його різножанрової художньої спадщини в контексті англійського Відродження, як думається, дозволить поглибити наше розуміння літературного процесу тієї епохи, що вважається золотою добою в історії англійської культури.